

Απόστολος Λ. Πιερρής

*Απόλλων και Χρόνος:
το Μέγα Δίπολο Σπάρτης-Αθηνών
και
το Νόημα της Ιστορίας στον Χρυσούν Αιώνα*

Ήδη το 1996 είχα θέσει το **Πρόβλημα των Προβλημάτων** για τις επόμενες έρευνές μου. Έγραφα στο εξώφυλλο του «Περί Τέλους»:

«Ένα κοινό θέμα υπόκειται στην επταδική αυτή τετραλογία: η τελικότητας και τελειότητας του όντος ως λόγος και νόημα της υπάρξεως. Πρόκειται για το θεμελιώδες συστατικό βίωμα της Ελληνικής Εσχατολογίας. Υπ' αυτήν την έννοια ο τόμος αφιερούται στην αυτοοικείωση του Ελληνισμού».

Μελετούμε την Σπάρτη στον Χρυσούν Αιώνα του Θαύματος.

Το Δωρικό πνεύμα θριαμβεύει. Η Αθήνα αναλαμβάνει την σημαιοφορία του. Το θαύμα καταυγάζει την ιστορία. Ο Απόλλων και η Σπάρτη όμως επιφυλάσσονται.

Γιατί;

Η εορταστική παιδιά της αιωνιότητας ανακατεύεται με την μέριμνα του χρόνου. Ο νεαρώδης της τελειότητας θέλει να κυβερνήσει δραστικά τον χρόνο, όχι απλά ως τέλος και νόημα της ύπαρξης, επιζητεί να έχει αποτέλεσμα στο γίγνεσθαι ως ποιητικό αίτιο, και όχι μόνο ως τελικό.

Η Αθήνα μπαίνει στην περιπέτεια της Ηγεμονίας και του Πλούτου.

Το αρχαϊκό χαμόγελο της υπαρξιακής χαράς του Είναι μεταπίπτει εις την υπομελαγχολική σοβαρότητα του αγώνα μέσα στην χρονική Μοίρα της Ύπαρξης. Η λυρική ποίηση μεταστοιχειούται σε δραματική, το Τραγούδι της Ομορφιάς σε Θρήνο και Διασυρμό, σε Οδυρμό και Γέλωτα του Πάθους. Το Έπος του Ήρωα και το Μέλος του Κάλλους γίνονται Τραγωδία του Υψηλού Αμαρτήματος και Κωμωδία Γελοιοποίησης του Μεγάλου.

Το Θαύμα του Χρυσού Αιώνα καταλήγει στην Τραγωδία του Πελοποννησιακού Πολέμου με Κωμική διάσταση στην τελευταία φάση του. Ο Απόλλων εκπληροί τον χρησμό του. Το παράλογο συμβαίνει μετά λόγου: η Αθήνα, η δύναμη της «αρετής», της τελειότητας, που επιτυγχάνει στον χρόνο, ηττάται.

Ο Απόλλων και η Σπάρτη θριαμβεύουν αλίμονο στον χρόνο – κι έτσι αρχίζει το νέο τραγικό και κωμικό δράμα. Η Σπάρτη αναγκάζεται να πλουτίσει και ηγεμονεύσει – και πάραυτα αποτυγχάνει.

Οι αναλύσεις του θέματος αρχίζουν με τις Παιδιές και τα Άγια των Μηδικών. Συνεχίζονται με την διαπραγμάτευση των δύο φάσεων του

κυρίως Θαύματος, το Πρώιμο (~ 480 – 450 π.Χ.) και το Υψηλό (~ 450 – 430 π.Χ.) Κλασσικό.

Το Θαύμα του Χρυσού Αιώνα, που συνίσταται στον θρίαμβο του Δωρικού, υποδιαίρεείται πολιτισμικά σε τέσσερες περιόδους.

α/ Στην Μεγάλη Μεταβολή της Μορφής από το αρχαϊκό στο κλασσικό (από το ~500 μέχρι το ~480 π.Χ.).

β/ Στο Πρώιμο Κλασσικό, τον αυστηρό ρυθμό, (από ~480-450 π.Χ.).

γ/ Στο Υψηλό Κλασσικό, τον Ρυθμό της παντελούς Αρμονίας (~450- ~430 π.Χ.).

δ/ και τέλος στο «Μανιεριστικό» Κλασσικό, την *maniera bella*, τον Πλούσιο Ρυθμό (~430 - ~400 π.Χ.).

Στην **(α)** φάση η Αθήνα ανέρχεται αποφασιστικά την κλίμακα ισχύος στο σύστημα των Ελληνικών πόλεων. Στην **(β)** ιδρύει το *imperium* και ανταγωνίζεται την Σπάρτη, η οποία δείχνει στρατηγική αναποφασιστικότητα, τυπική για τον Δωρικό άξονα. Στην **(γ)** η Αθήνα ηγεμονεύει, ενώ η Σπάρτη κλείνεται στην περιφρούρηση της ταυτότητάς της. Και στην **(δ)** εκρήγνυται, με επιμονή της Αθήνας και πίεση της Κορίνθου, ο μέγας διπολικός αγών του αρχαίου Ελληνικού κόσμου.

Η ανάλυση της στάσης και του ρόλου της Σπάρτης στην τέταρτη φάση της ιστορίας του Δωρικού θριάμβου τον 5^ο αιώνα π.Χ., γίνεται στο πλαίσιο των εξελίξεων που σηματοδοτούν την ύστερη μορφή του Αττικού θαύματος: της Σοφιστικής, του Ευριπίδη και του Αριστοφάνη, του Αλκιβιάδη, του Ερεχθείου στην αρχιτεκτονική και συμβολική σημασία του, της γλυπτικής και ζωγραφικής του τέλους του 5^{ου} αιώνα π.Χ.

Φθάσαμε σε ένα νευραλγικό σημείο των αναζητήσεων για την Δωρική ουσία του κλασσικού Ελληνισμού και τον αξονικό ρόλο της

Σπάρτης στην δημιουργία του. Η Μορφή του Πελοποννησιακού Πολέμου και το Αίνιγμα της έκβασής του είναι το προκείμενο ζήτημα.

Στον Χρυσούν Αιώνα η Αθήνα επιδιώκει να καταδείξει την συμβατότητα του Δωρικού πνεύματος και ουσίας του Ελληνισμού με την επιτυχία στον χρόνο. Θριαμβεύει στον χρόνο επί του Χρόνου: ηγεμονία, οικονομική αυτοκρατορία, ναυτική δύναμη, «κανονικός» τρόπος ζωής, αβίαστες οικογενειακές και κοινωνικές σχέσεις, άνεση και απόλαυση βίου μαζί με «έξυπνη» φροντίδα στα επαγγελματικά θέματα και το πολιτικό πεδίο, - όλα τα του χρόνου ρυθμίζονται χωρίς να μειώνεται, αντιθέτως να κορυφούνται, η επί-δειξη του νοήματος της ύπαρξης στον υψηλό πολιτισμό.

Η Σπάρτη εμμένει στην Δωρική αυθεντικότητα: η επι-φάνεια του Απόλυτου Είναι στην εορταστική παιδιά της Αιωνιότητας αγνεύει από τον γενεσιουργό και θανατηφόρο ρύπο του γίγνεσθαι και φθείρεσθαι. Ο θρίαμβος στον χρόνο είναι τελικά θρίαμβος του Χρόνου. Η βασιλεία του πρωθήβη Άνακτος του κάλλους δεν συνάδει με πρωτεύουσα μέριμνα κυριαρχίας, οικονομίας, πολιτικής, οικογένειας. Ο νικητής των Πλαταιών Πausανία τιμωρείται για την ηγεμονική συμπεριφορά και στρατηγική του.

Η Σπάρτη φανερώνει στρατηγικό δισταγμό κατά την διάρκεια του 5^{ου} αιώνα στην πεντηκονταετία μεταξύ των Μηδικών Πολέμων και της έκρηξης του Πελοποννησιακού. Υπογράφει τις Σπονδές Ειρήνης το 445 π.Χ. που δίνουν στην Αθήνα την απερίσπαστη απασχόληση με την ηγεμονία της. Εν τέλει σύρεται στον διπολικό αγώνα του Πελοποννησιακού Πολέμου εξ αιτίας της Αθηναϊκής σκληρότητας στην διαχείριση της έγχρονης μέριμνας. Η Αθήνα εξευμενίζει τον Μεγάλο Θεό (Καθαρμός της Δήλου, ανέγερση του ναού του Επικουρίου Απόλλωνα στις Βάσσες της Φιγάλειας από τον Ικτίνο). Και παρά πάσαν κοσμική «λογική», αλλά κατά τον εξ αρχής Χρησμό του Μαντείου των Δελφών, η Σπάρτη στέφεται από την Νίκη. Η παιδιά του κάλλους επιβάλλεται επί της σοβαρότητας του κάλλους.

Πάλι και πάλι διερευνούμε τις διαδικασίες και την σημασία αυτής της απροσδόκητης, «παράλογης», χαρακτηριστικά Ελληνικής νίκης. Εντρυφούμε στην πολιτισμική διάσταση του αγώνα: στην Σοφιστική,

στην Ρητορική, στην φιλοσοφία του Σωκράτη, την τραγωδία του Ευριπίδη, την κωμωδία του Αριστοφάνη.

Μιλάμε, απορούμε και καταυγαζόμεθα από το εξής θέμα:

***Ο Χρησμός του Απόλλωνα και ο Θρίαμβος της Σπάρτης:
το Νόημα της Κοσμικής Παιδιάς.***

Το Απόλυτο Είναι, το μόνο αυθυπόστατο, φαίνεται, και το υπερβατικό κάλλος του φαινομένου του είναι το Φως του Κόσμου. Η από-κάλυψη του Είναι στο Φαίνεσθαι δεν προσθέτει και δεν αφαιρεί τίποτα στην πληρότητα του Απόλυτου. Το Φανερό είναι ακριβώς το ίδιο προς το Κρυφό στην αποκάλυψη. **Γι αυτό η γυμνότητα είναι πολυδύναμο σύμβολο του Ελληνισμού, η γυμνότητα του υπέρτατου όντος στην «ώρα» της ακμής του, του Απόλλωνα-Κούρου.** Το Είναι σπεύδει να επι-δείξει την απολυτότητά του από-καλυπτόμενο. Και η πληρότητα της απολυτότητας του Είναι φαίνεται ως τελειότητα Κάλλους.

Η ομορφιά είναι το φως της ύπαρξης, και αυτό η ζωή της. **Μια λάμψη φωτός μένει μέσα μας στα τελευταία μας, - η άκτιστη ενέργεια του Θεού που μας δημιουργεί, η όψη του Απόλυτου που αποτελεί την ύπαρξή μας, - μια φωτεινή ακτίνα αδρανής πια στον χρόνο.** Και αυτή η αδρανής φωταχτίδα που είμαστε στο κλείσιμο του έγχρονου βίου μας συμβολίζει την ανθρώπινη κατάσταση σε όλη την ζωή μας.

Είμαστε θεοί σε αδυναμία.

Θεοί στον σταυρό του χρόνου. Και μόνο το κάλλος, το φως που είναι η αλήθεια και η ζωή, σώζει.

Με πλησμονή κάλλους έδειξε ο Αλκαμένης στο Δυτικό αέτωμα του ναού του Διός στην Ολυμπία το νόημα της ύπαρξης. Ήρωες και δαίμονες, Λαπίθες και Κένταυροι, το ηρωικό και το δαιμονικό μέσα της, διαδραματίζουν τον αγώνα της ζωής, αρπάζουν και αρπάζονται, σκοτώνουν και σκοτώνονται, βιάζουν και βιάζονται. Αλλά η φρίκη της μάχης πνευματώνεται από έναν εξαίσιο ρυθμό που ρέει κυματιστός απ' άκρου εις άκρο της σύνθεσης, από μια αρμονία εκθεώνεται που ξεκινάει από το όλο και διαπερά κάθε μέρος του, που διακατέχει κάθε διαρθρωμένο υποσύνολο και κάθε φιγούρα μέχρι τα μέλη τα ανθρώπινα και τα ελάχιστα. Μια πνοή κάλλους καθαίρει το φοβερό σε μορφή τελειότητας – και ιδού το αέτωμα ζει, και χορεύουν τα όντα την εορτή της αιωνιότητας, τα ίδια αυτά που συντρίβονται μέσα στον χρόνο στον μύλο της Μοίρας.

Σύμβολο, νόημα και αρχέτυπη πραγματικότητα του λυτρωτικού Κάλλους, ορατή από-λυτη από-κάλυψη του Απόλυτου, φως και πεπρωμένο του όντος, ίσταται στο μέσον ο άξων του Κόσμου, ο Απόλλων στην δόξα της ανεκλάλητης τελειότητάς του, στην αίγλη της ανυπέρβλητης και ακαταμάχητης ομορφιάς του.

«Aber hier ist noch mehr: der ragende Leib und das durchleuchtete Haupt des Apollo. Er ist ein Wendepunkt, nicht nur jener Epoche. Wer ihn gesehen hat, für den gibt es kein Zurück». (Ernst Buschor).

Το πλέον και πλήρες στον ναό του Διός είναι το πυργούμενο κορμί και η διάφωτη κεφαλή του Απόλλωνα. Είναι σημείο τροπής σε κάθε στιγμή του χρόνου. Όποιος τον έχει δει, για αυτόν δεν υπάρχει πισωγύρισμα. Θα εκτελέσει το Απολλώνιο πεπρωμένο του. Έτσι διεισδύει η Αιωνιότητα στον Χρόνο, και έτσι τον κυβερνάει ακυβέρνητα. Δια της Δύναμης του Έρωτα, όχι δια του Έρωτα της Δύναμης.

Όλη η σημασία της ανθρώπινης ιστορίας συνοψίζεται στον Απόλλωνα του Αλκαμένη.

Την ίδια εποχή που ανεγείρετο στην Ολυμπία το αρχιτεκτονικό και γλυπτικό σωματώμα του Ελληνισμού, τότε έψελνε ο Πίνδαρος τους μεγαλειώδεις ύμνους και ωδές του σε θεούς και ανθρώπους τετελεσμένους εν κάλλει. Σε ένα τέτοιο υπέρτατα αγλαϊσμένο τραγούδι του περιφλέγει με δόξα τον Νεμεονίκη Αλκιμίδα, αγόρι παλαιστή από την

Αίγινα. Θέτοντας δε τηλαυγές πρόσωπο στον ύμνο του, ενάρχεται φοιβόληπτος, με ρυθμικές αρμονίες πρωτόφαντης αποκάλυψης, τον οιστρήλατο Πυθικό χρησμό του:

*ἔν ἀνδρῶν, ἔν θεῶν γένος· ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν
ματρὸς ἀμφότεροι· διείργει δὲ πᾶσα κεκριμένα
δύναμις, ὡς τὸ μὲν οὐδέν, ὁ δὲ χάλκεος ἀσφαλὲς αἰεὶ ἔδος
μένει οὐρανός. ἀλλὰ τι προσφέρομεν ἔμπαν ἥ μέγαν
νόον ἥτοι φύσιν ἀθανάτοις,
καίπερ ἐφαμερίαν οὐκ εἰδότες οὐδὲ μετὰ νύκτας
ἄμμε πότμος
ἄντιν' ἔγραψε δραμεῖν ποτὶ στάθμαν.*

Θεοί και άνθρωποι αναπνέουμε από την ίδια Μεγάλη Μητέρα: και ο Απόλλων έχει μάνα την Λητώ. (Αποκαλυπτικό είναι το προοίμιο στον Ομηρικό ύμνο εις Απόλλωνα). **Μοιάζουμε στο σώμα και τον νου. Η τελειότητά μας είναι η αυτή: το φως του σωματικού κάλλους, το φως της νοερής σοφίας.** Λουσμένοι στην λάμψη του φωτός της τελειότητας μας δείχνουμε και οι δυο την όψη του Απόλυτου, ταυτιζόμαστε στο Φαίνεσθαι του Εἶναι. **Αλλά η συνάφειά μας κατατέμνεται στην Ισχύ.** Εμείς πεθαίνουμε, εκείνοι είναι αθάνατοι. Εμείς μοχθούμε για την αυτοπραγμάτωσή μας (για την ενεργοποίηση του «τι ην εἶναι» μας που θα μας λυτρώσει), εκείνοι είναι οι «ρεία ζώντες». Εμείς είμαστε επισφαλείς κάθε στιγμή και δεν ξέρουμε τι έχει γραφτεί για το μέλλον μας, αυτοί πατούν στέρεα στον χάλκινο ουρανό και μόνο ο εαυτός τους υφαίνει την μοίρα τους.

Είμαστε θεοί σε αδυναμία.

Και ο θάνατος είναι η έσχατη έκφραση της αδυναμίας μας. Αν όμως μας βρει «τετελειωμένους», νικήσαμε τον Χρόνο. Ξυπνάμε τότε από το “όναρ σκιάς” (Πίνδαρος) που είναι η ζωή μας στον χρόνο. Και τετελεσμένοι βαίνομε στην Αιωνιότητα.

Έτσι αφορίζει ο Σκοτεινός Εφέσιος, στην αρχή της ίδιας περιόδου του πρώιμου κλασσικού:

ἀθάνατοι θνητοί, θνητοὶ ἀθάνατοι, ζῶντες τὸν ἐκείνων θάνατον, τὸν δὲ ἐκείνων βίον τεθνεῶτες.

θάνατός ἐστιν ὅκόσα ἐγερθέντες ὀρέομεν, ὅκόσα δὲ εὖδοντες ὕπνος, <ὅκόσα δὲ τεθνεῶτες ζωή>.

(Ηρόκλειτος B62, B21: cf. B26, B88).

Το Κάλλος της τελειότητας είναι ο Πόρος μέσα στον Λαβύρινθο των δεσμών του Χρόνου, το στενό Μονοπάτι μέσα στην νηλεή Ανάγκη, η οδός και η αλήθεια και η ούσα ζωή, - όχι η πηλώδης λεωφόρος, ούτε η κοκεταρισμένη απάτη της μόδας, ουδέ η μανιώδης μέριμνα της διάρκειας στον χρόνο.

Ο Απόλλων είναι ο θεός του κλασσικού Ελληνισμού. Οι άλλοι Ολύμπιοι και οι λοιποί δαίμονες είναι εξαπολλωνισμένες θεότητες πρόγονες, μεταμορφώσεις στο Φως του Κάλλους από τους κόσμους της βιάζουσας Ισχύος και της γόνιμης Χθονιότητας.

Μερικές φορές, σε κρίσιμες βαρυσήμαντες στιγμές, η σοβούσα αντιπαλότητα του παλαιού προς το νέο, του φρόνιμου γήρατος προς την αλαζονική εφηβεία, αναδύεται με ένταση. **Αντιμάχονται οι θεοί, και η Ήρα κατηγορεί τον άστατο χαρακτήρα του Απόλλωνα:** “κακῶν ἔταρ’, αἰὲν ἄπιστε”, - σύντροφε των χειρότερων, και πάντα άπιστε. Την παλιμβουλία του “μεγάλου, άριστου” θεού, του άνακτος Απόλλωνος στην στάση του απέναντι στον Αχιλλέα, δηλαδή μάλιστα στο ανθρώπινο ίνδαλμά του, έχει επίσης στιγματίσει θρηνούσα τον χαμό του γιού της η θεά Θέτις στον Αισχύλο (και ο Καβάφης στην “Απιστία” του). Στον Αισχύλο (την ίδια βαθυνοήμονα εποχή με τον Πίνδαρο και τον Αλκαμένη) που η σύγκρουση του παλαιού νόμου του αίματος και του όρκου, της

κοσμικής δαιμονικής τάξης, προς την ερωτική αρμονία του κάλλους, με τους νέους (όνομα και πράγμα) θεούς, ανάγεται σε προειδοποιητική περιωπή, είναι μετωπική και αδυσώπητη στην Ορέστεια. Ο πρωθήβης του Κάλλους φθάνει να δικαιώσει, να προκαλέσει ακόμη, το έσχατο άγος, την μητροκτονία. Ο Πάγκαλος τοξεύει, δια την ύβρι της μητρικής υπερηφάνειας στην Νιόβη, τον ανθό της γέννας της, τα άμωμα παιδιά της πάνω στην ακμή του θάλλους των. Με τον έρωτά του γίνεται αίτιος ο πάναγνος του θανάτου του Υάκινθου. **Και πάλι και πάλι διαβοείται η ανένταχτη στη λογική του χρόνου επιδεικτική αυταρέσκεια του ανθού της ύπαρξης, της τελειότητας του όντος.**

Το ευαγγέλιο του Κάλλους φαντάζει αυθαίρετο στην λογική του Χρόνου. Δεν υπάρχει απόλυτο δεδομένο στην σχετικότητα του γίνεσθαι. Το μόνο απόλυτο είναι η ενέργεια για την πραγμάτωση της ιδέας σε εμάς, για την τελειοποίηση της ύπαρξής μας, για την λύτρωσή μας από τον χρόνο και την σωτηρία μας στην αιωνιότητα. Ο Νόμος του Χρόνου αντικαθίσταται από τον Έρωτα για το Κάλλος της Αιωνιότητας.

νῦν κρίσις ἐστὶν τοῦ κόσμου τούτου· νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. (Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιον).

Με την ύψωση στον Σταυρό του Θεανθρώπου, την στιγμή του θριάμβου κατά την λογική του Χρόνου του Άρχοντος του Κόσμου τούτου, αυτήν ακριβώς την στιγμή η Αιωνιότητα διεισδύει στον Χρόνο και εκμηδενίζει τον Άρχοντά του.

Ο άρχων του κόσμου τούτου, ο Χρόνος με τα πολλά πρόσωπά του, ο Ζαγρεύς και Αιδωνεύς, ο Διόνυσος και ο Θάνατος, η οδύνη της Ελεύσεως και το πάθος της Ύπαρξης, ο Κρόνος και ο Διάβολος.

“εἰ μὴ γὰρ Διονύσῳ πομπὴν ἐποιοῦντο καὶ ὕμνεον ᾄσμα αἰδοίοισιν, ἀναιδέστατα εἴργαστ’ ἄν· ὧντὸς δὲ Αἰδῆς καὶ Διόνυσος, ὅτεωι μαίνονται καὶ ληναίζουσιν”. (Ηράκλειτος, και τα Λακωνικά ανάγλυφα του Κάτω Κόσμου).

Η περίοδος του πρώιμου κλασσικού, το πρώτο ήμισυ του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, είναι εποχή ιδιαίτερης έξαρσης της λατρείας του Απόλλωνα. Η Αθήνα ιδιαίτερα ήδη από την τελευταία φάση των Αρχαϊκών χρόνων έχει εκδωρισθεί, όπως η Φιγάλεια το παλαιόν. Δωρική ενδυμασία και Δωρικά ήθη κατακλύζουν την μητρόπολη του Ιωνικού. Τα αγγεία με τις επιγραφές «καλός» εμφανίζονται και πολλαπλασιάζονται. Δωρικός αρχιτεκτονικός και πλαστικός ρυθμός κυριαρχεί. Στο κατ' εξοχήν Αττικό δημιούργημα, το δράμα, η δράση η ίδια διακόπτεται, και ο χρόνος του γίνεσθαι ίσταται στα Στάσιμα για να ακουσθεί το άγγελμα της αιωνιότητας με Δωρική μελική ποίηση και στην Δωρική διάλεκτο.

Παρ' όλα αυτά ο Άναξ Πρωθήβης του Κάλλους δεν ζητεί μόνο την πρωτεύουσα λατρεία μας. Επί πλέον, δεν του αρέσει η υπερβολική μέριμνά μας του χρόνου, ακόμη και εάν συνοδεύεται από την δέουσα τιμή προς αυτόν. Γιατί η πολλή τύρβη περί τα του χρόνου απειλεί το «τέλος» μας της αιωνιότητας. Ενός γαρ εστίν χρεία. *Sub specie aeternitatis*, ακόμη και η εν χρόνω επιτυχία στην μέριμνα του χρόνου, κινδυνεύει να αποτελεί τεκμήριο αποτυχίας στην επιδίωξη της δια του «τέλους» αιωνιότητας.

Η Απολλώνια αυτή ουσία εξηγεί την αρχαία Ελληνική ιστορία. Είναι το κλειδί για την βίωση και κατανόησή της.

Χωρίς Απολλώνια κύρωση κλασσικός Ελληνισμός δεν νοείται και δεν ακμάζει. Αυτό είναι το νόημα της Δελφικής σφραγίδας στα πάντα, ιδιωτικά και δημόσια.

Πόλεις με κύρια λατρεία του Απόλλωνα λαμπρύνονται· σηματοδοτούν και οδηγούν τις ιστορικές εξελίξεις.

Πρωτίστως η κατ' εξοχήν Απολλώνια πόλις, η Σπάρτη.

Η Σπάρτη έστησε εαυτήν εις ίνδαλμα του Απόλλωνα. Και έτσι έστησε τον κλασσικό Ελληνισμό στην Δωρική του ουσία.

Όταν όμως αισθάνεται το βάρος του χρόνου στο νεαρό της σώμα, η Σπάρτη επιχειρεί να παγώσει το γίγνεσθαι. (Έχω αλλού αναλύσει την γενική κρίση του 6^{ου} αιώνα με την καθολική πρόκληση του Ιωνικού προς το Δωρικό). Πολιτειακή έκφραση αυτού του παγώματος αποτελεί η αναγωγή από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π.Χ. σε εστιακό ρόλο της αρχής της Εφορείας, που ενώ έχει δημοκρατική θεσμοθέτηση (ενιαύσια αιρετή πενταμελής επιτροπή) αναδεικνύεται σε αριστοκρατική λειτουργικότητα υπέρ της παραδεδομένης τάξης (Αριστοτέλης) – αφού στην Σπάρτη οι πολίτες είναι Όμοιοι: ο νόμος της Ομοιότητας συνέχει την Σπαρτιατική συλλογικότητα.

Με τον καιρό αναπτύσσεται εντούτοις και στην Σπάρτη η ιδέα της συνύπαρξης της Απολλώνιας αριστείας με την επιτυχία στην διαχείριση των χρονικών πραγμάτων. Και επειδή η πόλη είναι δομημένη ώστε να μην έχουν λαβή καίρια ούτε οι οικονομικές ούτε οι οικογενειακές μέριμνες, η τάση α-σχολίας με τον χρόνο έλαβε την μορφή διάθεσης για ηγεμονική επιβολή, όταν μάλιστα η αιδώς μπροστά στο υποδειγματικό καλό εκ μέρους άλλων Ελλήνων αμαλδύνθηκε και δεν εξαρκούσε πια η τελεολογική επιρροή και ο ερωτικός συναγερμός για τον αυτοματισμό της Ελληνικής τάξης, αλλά εχρειάζετο δράση «ποιητικού» αιτίου, εφ' όσον μάλιστα και αυτό το Σπαρτιατικό κάλλος έπαψε να είναι οδηγητικά δημιουργικό στον υψηλό πολιτισμό, εξ αιτίας και κατά παρενέργεια του συντηρητικού «παγώματος».

Πάλι όμως, ούτε το δέλεαρ της υποχρεωτικής ηγεμονίας δεν μπόρεσε να κυριαρχήσει στην Σπάρτη του Άνακτα. Έμεινε όμως σαν σημαντική ροπή που κατά περιστάσεις προκαλούσε επεμβάσεις, ακυρούμενες από την εν συνεχεία ή και εν παραλλήλω άσκηση της αντίθετης πολιτικής. **Ασταθής στρατηγική, αντικρουόμενες δράσεις και αυτοβιαζόμενες παρεμβάσεις χαρακτηρίζουν την Σπαρτιατική συμπεριφορά για την περίοδο που εξετάζουμε εφέτος του Λακεδαιμόνιου θέρους (556 – 371 π.Χ., από την εφορεία του Χίλωνος στην μάχη των Λεύκτρων).**

Άλλες πόλεις με εξανέχουσα λατρεία του Απόλλωνος πρόκοψαν ιδιαίτερος στους χρόνους του Ελληνικού έαρος: η Μίλητος στην Ιωνία, η Κόρινθος, τα Μέγαρα, η Ερέτρια, η Χαλκίδα στην Ελλάδα.

Αντιθέτως μια μεγάλη πόλη με περγαμηνές ιστορικές, γεωπολιτικά πλεονεκτήματα, ισχυρή Δωρική εμφύτευση και μια πρόιμη ανάταξη (Φείδων) δεν κατώρθωσε να ανέλθει στις οδηγήτριες δυνάμεις του Ελληνισμού, παρά την πρωτεργία της στην Δωρική πλαστική: **το Άργος**.

Ομοίως η Αθήνα είχε απέναντί της τον Απόλλωνα, παρά τον γενικό εκδωρισμό της και τις πολλαπλές ενέργειες εξιλασμού του (μνημειακός Θησαυρός στους Δελφούς, μνημειακά αφιερώματα εκεί, καθαρός Δήλος, ανέγερση του Ναού του Επικουρίου Απόλλωνος στην Φιγάλεια).

Ενάντιος στέκεται ο Άναξ στην Αθήνα κατά τα Μηδικά. Όταν οι Αθηναίοι εκζητούν την Πυθική καθοδήγηση την ώρα που ο Ξέρξης και η μεγάλη Αυτοκρατορία ενσκήπτουν στην χώρα, ο πρώτος χρησμός που λαμβάνουν είναι φρικτός. Ο δεύτερος, εκμαιευθείς μεθ' ικεσίας, αποκαρδιωτικός: δεν ισχύει η Αθηνά να μεταπείσει θερμοπαρακαλώντας τον πατέρα Δία.

οὐ δύναται Παλλὰς Δι' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι

Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ.

σοὶ δὲ τόδ' αὖτις ἔπος ἐρέω ἀδάμαντι πελάσσας·

...

Εμπλακέντες οι Αθηναίοι μετά τον Μαραθώνα στην εσωτερική εδραίωση της στρατηγικής ισχύος υπό τον Θεμιστοκλή, «εθύμωσαν» τον Μέγα Πρωθήβη του Κάλλους, παρ' όλο που τον ετίμησαν με τον υπέρδωρο θησαυρό τους στους Δελφούς. Και συμπλήρωσαν την οφειλόμενη τιμή αργότερα (επί Κίμωνα του Μιλτιάδη) με το μνημειακό αφιέρωμα τους εκεί, το πολυπρόσωπο γλυπτικό σύμπλεγμα με τον Απόλλωνα του «Ομφαλού» κεντρικό άγαλμα, του Φειδία.

Κάθετα ενάντιος στους Αθηναίους είναι ο Πρωθήβης εξ αρχής και στον Πελοποννησιακό πόλεμο:

αὐτοῖς μὲν οὖν τοῖς Λακεδαιμονίοις διέγνωστο λελύσθαι τε τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἀδικεῖν, πέμψαντες δὲ ἐς Δελφοὺς ἐπηρώτων τὸν θεὸν εἰ πολεμοῦσιν ἄμεινον ἔσται. ὁ δὲ ἀνείλεν αὐτοῖς, ὡς λέγεται, κατὰ κράτος πολεμοῦσι νίκην ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸς ἔφη ξυλλήψεσθαι καὶ παρακαλούμενος καὶ ἄκλητος. (Θουκυδίδης I, 116, 3; cf. 123, 1; esp. II, 54. –

Δωριακός πόλεμος και λοιμός, κατά παλαιό χρησμό, δηλοί διπλή επήρεια του Απόλλωνα κατά των Αθηνών).

Βρισκόμαστε στην έκσταση των αναζητήσεων και της αυτογνωσίας πάνω στον Σπαρτιατικό άξονα της Δωρικής ουσίας του κλασσικού Ελληνισμού, Και επί τέλους φθάνουμε στον σκληρό, θανατηφόρο πυρήνα του Χρόνου, στο τέρμα της Εποχής ευκλεούς καρποφορίας, αναστοχαζόμαστε **για το τέλος του αρχαίου Θέρου, για την φοβερή περίοδο από την μάχη των Λεύκτρων στην μάχη της Χαιρωνείας.**

Η «ώρα» της ακμής της Σπάρτης έχει περάσει, και το «πάγωμα» δεν συντηρεί την σφύζουσα στο κάλλος νεότητα. Αλλ' όμως μια εικόνα δραματικού (άρα ναι, όχι ακραιφνώς Δωρικού, μάλλον συγκινητικού) μεγαλείου μας δείχνει η Πόλη όταν κατά τον Ιούλιο του 371 π.Χ. φθάνει το άγγελμα του ολέθρου από τα Λεύκτρα (5^η Εκατομβαιώνος – Πausanias VIII, 27, 6; Πλούταρχος, *Αγησίλαος*, 28; *Κάμιλλος*, 19): οι Σπαρτιάτες υπέστησαν συντριπτική ήττα στην καθοριστική μάχη, και το χειρότερο την αναγνώρισαν τελετουργικά, πήραν τους νεκρούς των υπόσπονδοι από τους Θηβαίους. Η Θήβα έστησε τρόπαιο επί της Σπάρτης.

Η Σπάρτη εόρταζε τις απαστράπτουσες στο κάλλος Γυμνοπαιδιές της και την στιγμή της άφιξης του αγγελιαφόρου όλοι στην μεγάλη Αγορά, μπροστά στην Περσική Στοά, στον Χορό, ενώπιον του αγάλματος του Απόλλωνος Πυθαέως (Πausanias III, 11, 9), εθεώντο και εθαύμαζαν τον ανδρικό χορό ορχούμενο. Λέει ο άγγελος τα πικρά μαντάτα στους Εφόρους. Και αυτοί ασάλευτοι σαν Δωρικοί κίονες, αδιατάρακτοι σαν Κούροι - «αγάλματα» ακόμη και ιεροτελεστικά μαστιγούμενοι -, υπερήφανα απαθείς από τα περιγινόμενα του χρόνου σαν τον δοξασμένο ανθό της νιότης, δεν διακόπτουν την εορτή της αιωνιότητας, δεν μπαίνουν στην δράση του δράματος αφήνοντας το Στάσιμο του χορού, δεν προσβάλλουν, δεν μαιίνουν τον Άνακτα του Κάλλους με τα πάθη του Χρόνου. Η εορτή συνεχίζεται απερίσπαστη.

Καμμία επίσημη αγγελία των γεγονότων εκείνη την ημέρα και την νύκτα δεν δημοσιεύεται. Ιδιωτικά ειδοποιούνται οι συγγενείς και φίλοι των πεσόντων για την ανήκουστη πτώση. Με την παραγγελία στις γυναίκες να μην εκφράσουν βουερά τον πόνο τους. Και όλοι ξέρουν το ανείπωτο. Και ιδού την επομένη οι οικείοι των νεκρών καλλωπισμένοι και ευφρόσυνοι περιήρχοντο την πόλη, οι δε των επιζησάντων έμεναν κλεισμένοι στα σπίτια τους, ή αν εβγαιναν περπατούσαν βιαστικά κατηφείς και μαζεμένοι. Διηγείται με την λιτότητα και αμεσότητα του ύφους που τον εμπνέει η Δωρική αδιακόσμητη εμμονή στο κάλλος ο αριστοκρατικός και φιλολάκων Ξενοφών:

γενομένων δὲ τούτων, ὁ μὲν εἰς τὴν Λακεδαίμονα ἀγγελῶν τὸ πάθος ἀφικνεῖται Γυμνοπαιδιῶν τε οὔσης τῆς τελευταίας καὶ τοῦ ἀνδρικοῦ χοροῦ ἔνδον ὄντος· οἱ δὲ Ἕφοροι ἐπεὶ ἤκουσαν τὸ πάθος, ἔλυποῦντο μὲν, ὥσπερ, οἶμαι, ἀνάγκη· τὸν μὲντοι χορὸν οὐκ ἐξήγαγον, ἀλλὰ διαγωνίσασθαι εἶων. καὶ τὰ μὲν ὀνόματα πρὸς τοὺς οἰκείους ἐκάστου τῶν τεθνεώτων ἀπέδωκαν· προεῖπον δὲ ταῖς γυναιξὶ μὴ ποιεῖν κραυγὴν, ἀλλὰ σιγῇ τὸ πάθος φέρειν. τῇ δ' ὕστεραία ἦν ὀρᾶν, ὧν μὲν ἐτέθνασαν οἱ προσήκοντες λιπαροὺς καὶ φαιδροὺς ἐν τῷ φανερῷ ἀναστρεφομένους, ὧν δὲ ζῶντες ἡγγελμένοι ἦσαν, ὀλίγους ἂν εἶδες, τούτους δὲ σκυθρωποὺς καὶ ταπεινοὺς περιμόντας. (Ξενοφών, Ελληνικά, VI, 4, 16).

Είκοσι μέρες πριν την μάχη των Λεύκτρων η Σπάρτη είχε επιβάλλει την Δωρική ειρήνη στις Ελληνικές πόλεις. Το Συνέδριο στην Σπάρτη την 14^η Σκιροφοριώνος εκείνου του έτους (Πλούταρχος, Αγησίλαος, 28 - κατά τα μέσα Ιουνίου) επέβαλλε την αυτονομία της κάθε μιας πόλης, χωρίς συστήματα συμμαχιών και συνενώσεων. Η Θήβα δεν παρητείτο της ηγεμονίας της κατά την Βοιωτική συσπείρωση και απεκλείσθη της ειρήνης ως έκσπονδος. Το Συνέδριο Ειρήνης συνέπιπτε με τις τελευταίες ημέρες των Υακινθίων. Μεγαλοδύναμοι συμβολισμοί έδειχναν το απερίτρεπτο και ανεξιλέωτο πεπρωμένο να τελεσιουργείται. Στις εορτές αυτές του Απόλλωνος επί του Υακίνθου ετιμάτο η Θηβαϊκή αποφασιστική συνεισφορά (με Δελφική χρησμολογία) στην υποταγή των Αμυκλών και ίσως η παλαιότερη συνέργεια του γένους των Αιγείδων στην Δωρική κατοχή της Λακωνικής με τους Ηρακλείδες. Ο χάλκινος θώραξ του Αιγείδη Τιμομάχου, του ηγηθέντος της επικράτησης των Σπαρτιατών στις Αμύκλες, περιεφέρετο δοξαστικά στα Υακίνθια με την επωνυμία

«Θηβαίον όπλον» (Αριστοτέλης, *Λακεδαιμονίων πολιτεία*, Fr. 532 Rose; cf. Έφορος, FrGrH 70f16 Jacoby).

Ο Πίνδαρος, Αιγείδης και αυτός (*Πυθιονίκαι*, V 69-76), προσάπτει αχαριστία στην Σπάρτη, γιατί αμνημονούσα των παλαιών Θηβαϊκών ευεργεσιών, έχει αρνητική στάση προς την ομοβιώματη πόλη λόγω της φιλοπερσικής στάσης της κατά τον Μηδικό πόλεμο. Υμνώντας τον Θηβαίο Στρεψιάδη για την Ισθμιακή νίκη του στο παγκράτιο, αναγράφει τις δόξες και μεγαλεία της πόλης του στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η τελειότητα του νεαρού. Σε αυτές ανήκει και η κρίσιμη βοήθεια προς την Σπάρτη:

ή Δωρίδ' άποικίαν ούνεκεν όρθω

έστασας έπιδ σφυρῶ

Λακεδαιμονίων, έλον δ' Αμύκλας

Αιγείδαι σέθεν έκγονοι, μαντεύμασιν Πυθίοις;

άλλα παλαιά γάρ

εϋδει χάρις, άμνάμονες δέ βροτοί,

ό τι μη σοφίας άωτον άκρον

κλυταῖς έπέων ροαῖσιν έξίκεται ζυγέν.

(*Ισθμιονίκαι*, VII, 12-19)

Και να που η νέμεση της Σπάρτης ήλθε από Θηβαϊκά χέρια, όπως και η καθοριστική αρχέγονη αρωγή.

Στην τελευταία πράξη του δράματος που άρχισε με τους Μηδικούς Πολέμους, και που θέμα του είναι η αδυσώπητη σχέση του Κάλλους προς τον Χρόνο, στο μέσο της σκηνης θρονίζεται ο Απόλλων Ισμήνιος περιστοιχιζόμενος από τους Θηβαίους λατρευτές του.

Η Θήβα λατρεύει και ζει Δωρικά. Η υπέρτατη σωματική αξία είναι τόσο ενεργά βιούμενη όσο και στην Σπάρτη. Η γυμναστική αριστεία είναι πολιτισμικό μέγεθος, καθορίζει ήθος και τρόπο ζωής. Περισσότερο είναι αφιέρωση στην θεότητα, θυσία εαυτού εις άγαλμα του Απόλλωνα. Γι αυτό λατρεύουν το θείο με αθλητικούς αγώνες.

Το τέλος λοιπόν είναι στην αρχή.

Ο Επαμεινώνδας ισοζυγεί στον Λυκούργο.

Θα αντιμετωπίσουμε το αίνιγμα της Σφίγγας στους παλαιούς χρόνους και το αίνιγμα των Θηβών στους κλασσικούς, ηρωικούς και τους δύο. Θα εξιχνιάσουμε το μυστικό της σύζευξης τέλειας σωματότητας και Πυθαγορισμού στην Θήβα της Ελληνικής ηγεμονίας. Και θα απορήσουμε γιατί εσφάλη από τους Μακεδόνες ο λέων της Χαιρωνείας.

11 Απριλίου – 4 Ιουνίου 2018